

Gudrun Pausewang'ın *Kâbus* Adlı Kısa Öyküsünde Göç ve Travma

Halime Yeşilyurt , Sivas

 <https://doi.org/10.37583/diyalog.1499738>

Öz

Sebepleri ve sonuçları bakımından çok boyutlu özellikler gösteren göç olgusunun insan ruh sağlığı üzerindeki etkileri de çeşitlilik göstermektedir. Tarih boyunca insanların çeşitli nedenler yüzünden yaşadıkları yeri terk etmek zorunda kalışları yeni sorunları da beraberinde getirmiştir. Zorunlu göç nedeniyle alışkın oldukları yaşam ve düzenin aniden dışına itilen ve özellikle çocuk yaşlarda göçü deneyimlemek zorunda kalan insanlar travmalar yaşayabilmekte ve bunlarla başa çıkabilmek için farkında olmadan bazı savunma mekanizmaları geliştirmektedir.

Kişinin iç dünyasına dair çeşitli ipuçları veren rüyalar bu noktada hem birer yol gösterici hem de ruh sağlığını korumak açısından kalkan işlevi göstermektedir. Rüyalar sayesinde gerçek hayatta üstesinden gelinemeyen olayların olumsuz etkileri dengelenir. Böylelikle rüyalar, duygu ve düşüncelerin güvenli bir boşalmasını sağlamakta, insan ruhunu korumaktadır. Rüyalarda dengelenemeyen çatışma durumları ise kâbus şeklinde kendini gösterir.

Bu çalışmada, zorunlu göçü henüz çocuk sayılabilecek yaşlarda tecrübe eden Alman yazar Gudrun Pausewang'ın "*Kâbus*" adlı eseri göç ve travma bağlamında doküman analizi yöntemi ile incelenmiştir. Göç olgusunun çocuk ruh sağlığı üzerinde meydana getirmiş olduğu yaralar, bir rüya türü olan kâbus kavramı çerçevesinde ele alınmıştır. Bu çalışmanın öncelikli amacı göç ve göçmenlik gibi soyut kavramları çocukların yetişkinlerden nasıl farklı algıladıklarını ve anlamlandırdıklarını ortaya koymaktır. İkinci temel amaç ise zorunlu göç sürecinde çocuklarda meydana gelen ve bilincin derinliklerine itilen olumsuzlukların farklı travmalara yol açabileceği, bunların da rüyalar yoluyla çeşitli şekillerde tezahür edebileceğini göstermektir.

Anahtar Sözcükler: Rüya, Kâbus, Travma, Göç, Empati.

Abstract

Migration and Trauma in Gudrun Pausewang's Short Story "Nightmare"

The effects of migration, which has multidimensional characteristics in terms of its causes and consequences, on human mental health also vary. Throughout the history, people have had to leave the place they live for various reasons, which have brought with it completely new problems. People who are suddenly pushed out of the life and order they are accustomed to due to forced migration and who have to experience migration, especially at a child age, may experience traumas and unknowingly develop some defense mechanisms to cope with these.

At this point, dreams, which give various clues about the person's inner world, serve as both a guide and a shield to protect mental health. Thanks to dreams, the negative effects of events that cannot be overcome in real life are balanced. Thus, dreams provide a safe release of emotions and thoughts and protect the human soul. Conflict situations that cannot be balanced in dreams manifest themselves as nightmares.

In this study, that is called “Nightmare” by the German writer Gudrun Pausewang, who experienced forced migration at an age that could be considered a child, was examined using the document analysis method in the context of migration and trauma. The wounds caused by the phenomenon of migration on children's mental health are discussed within the framework of the concept of nightmare, which is a type of dream. By addressing immigration and the issue of immigration through a nightmare seen by the child protagonist Tina, the author has shown in what ways people's attitudes and feelings such as prejudice and empathy can be expressed.

Keywords: *Dream, Nightmare, Trauma, Migration, Empathy.*

EXTENDED ABSTRACT

Migration is a concept that affects almost all aspects of human life. Regardless of age group, almost every segment of the society has different experiences due to or on account of migration. Although the positive aspects of migration are examined from time to time in various economic sources, the questioned concept is remembered with negative qualities when considered with its general characteristics. Especially when it comes to forced migrations, it is not possible for people to be satisfied with their migration experience. Almost every forced migration throughout the historical process has caused other problems to arise.

When we look at the studies on the emotional effects of migration on children, it's seen that they focus mostly on the children of the sending country. These studies focus mostly on the emotional and psychological problems experienced by immigrant children. On the other hand, the phenomenon of migration also has different effects on the children of local people. In Gudrun Pausewang's story titled "Nightmare", a different perspective is brought to the phenomenon of migration and the negative effects of migration which expressed from the perspective of Nina, one of the children of the host country. The story, which was analyzed with the document analysis method, was discussed from the first person perspective.

In order to understand the changes and negative effects that occur in children and young people during and after the migration process, it is necessary to consider the process from a broader perspective. Finding a common path and creating a living space for people coming together from different cultural backgrounds is a challenging process, even if it is not impossible. Although the phenomenon of acculturation, which occurs as a result of the interaction of two different cultures, creates from time to time some psychological problems and difficulties for families and children, it supports not only their resistance, but also develops strategies and creative solutions.

In the story, the protagonist Nina has nightmares because she has excessively internalized the situation of immigrants leaving their homes. Nina has internalized the hostile writings against immigrants on the walls she sees every day on her way to school, the negative comments of the people around her about immigrants, and the bullying of immigrant children by other children in the school environment. The effects of these events on her are revealed during her nightmare. It is useful first of all to look at the meanings of the concepts of dream, trauma and nightmare, in order to discuss Nina's nightmare in the context of migration, trauma and children,

Dreams are "important psychological data that reflect the depths and secrets of human life" and if they can be defined and interpreted correctly, they provide data about what people want to be and what they are (İmamoğlu 2023: 21). At this point, it is important to see that the person carries traces from her/his past life and what kind of expectations or hopes she/he has for the future. Events or desired situations that most affected the person in the past are repeated in dreams. Dreams provide a safe release of wishes, desires or problems that have been pushed into the background, suppressed or unresolved. If balance is not achieved during this mental discharge process, nightmares and constantly recurring disturbing dreams occur. Trauma, which means wound in Greek, can be defined as the traces left in the depths of the memory by all kinds of problems encountered in daily life. Traumas are related to the first experiences that people have but cannot understand; At this point, it is natural and common to encounter trauma cases in children and young people who experience migration for the first time.

Every bad experience in human life causes trauma. Trauma occurs when a person consciously or unconsciously experiences deep despair and feels his or her life is threatened. The person may have experienced the events that caused the trauma personally or may have been affected by the experiences of those around her/him. It is possible for people to experience such traumas during periods of forced migration. People have to deal with various problems before, during and after migration. These problems create different effects not only on the people of the sending countries but also on the people of the receiving countries. Being pushed out of society, economic difficulties, inadequate housing conditions, and especially the difficulties experienced by women and children during the migration process are among these problems.

1. Giriş

Göç, insan hayatını neredeyse tüm yönleriyle etkileyen bir kavramdır. Yaş grubu fark etmeksizin toplumun hemen her kesimi göç yüzünden veya göçler vesilesiyle değişik deneyimler yaşamaktadır. Ekonomik anlamda çeşitli kaynaklarda zaman zaman göçün olumlu yönleri incelense de söz konusu kavram genel özellikleriyle ele alındığında olumsuz niteliklerle anılmaktadır. Özellikle zorunlu göçler mevzu bahis olduğunda insanların bu deneyimden memnun kalmaları söz konusu değildir. Tarihsel süreç içerisindeki hemen her zorunlu göç başka sorunların da ortaya çıkmasına neden olmuştur.

Göç olgusu çok çeşitli nedenlerden kaynaklandığı gibi farklı sonuçlar üreten, sebepleri ve sonuçları iç içe geçmiş bir kavramdır (Şimşek 2018: 16). Göstermiş olduğu çok yönlülük nedeniyle her yaş grubundan insanı farklı açılardan etkilemektedir. Bu bakımdan sadece bireyi değil aynı zamanda toplumu doğal olarak da ulus devletlerden uluslararası örgütlere kadar geniş bir alanı kapsamaktadır. Bu noktada hem göç veren hem de göç alan yerlerde yeni bir toplumsal ilişki biçiminin ortaya çıkması zorunlu hale gelmektedir. Yaş grubu fark etmeksizin her göçmen katıldığı çevrede yeniden bir sosyalleşme sürecine girerek, bireysel ve sosyal hayatını çevreleyen tüm ilişkileri tekrar kurmaktadır (Adıgüzel / Tekgöz 2020: 305). Bu durumda gerek göç veren ülke veya şehirlerin halkını gerekse yeni gelenlerin alışkanlıklarını etkileyen ve değiştiren gelişmeler söz konusudur.

Göç; farklı sosyal, ekonomik ve psikolojik süreçleri içerdiği için göç edenler açısından olduğu kadar göç edilen yerler ve oradaki insanlar açısından da değerlendirilmesi gereken bir olgudur (Günyüz 2022: 156). Göç nedenleri farklı olsa da yaşanan sorunlar benzerlik gösterebilmektedir. İnsanlar göç nedeniyle başka ülkelere gittiklerinde genellikle ekonomik, dilsel, idari ve yasal zorlukların yanı sıra sosyal dışlanma sorunuyla da karşılaşır (Batista / Wiese 2010: 142). Bu nedenle özellikle farklı kültür çevresinden bir araya gelen insanlar için ortak bir yol bulmak ve yaşam alanı oluşturmak zorlaşmaktadır.

Göç kavramı genel itibarıyla ele alındığında yerinden yurdundan edilme, kişinin yerleşik düzeninde değişiklik, korku, belirsizlik, kayıp, bilinmezlik vb. anlamlarını da içermektedir. Bunların dışında da sorun oluşturacak birçok durum vardır. Özellikle göçmen çocuklarda görülen problemler arasında yüksek anksiyete, hiperaktivite ve travma sonrası stres bozuklukları, benlik saygısı ve yaşam doyumunda düşüklük, okul başarısızlığına bağlı nevrotik problemler, madde bağımlılığı, suç ve şiddet eğilimine artış bulunmaktadır (Özdemir / Budak 2017: 212). Küçük yaşta alışkın oldukları yaşam alanlarının dışına çıkmak zorunda kalarak geleceğine dair belirsizlikler yaşayan ve kayıplar veren çocuk veya gençler, yaşamlarının geri kalan bölümünde onlarda travmatik izler bırakacak olan söz konusu kayıplara yetişkinlere kıyasla farklı şekillerde tepkiler verebilmektedir.

Bu çalışma kapsamında cevap aranan iki temel soru şunlar olacaktır:

1. Gudrun Pausewang, henüz çocuk yaşlarda tecrübe etmek zorunda kaldığı göç deneyimi karşısındaki bilinçli tutumunu öyküye yansıtmış mıdır?

2. Göç sonrası çocuklarda meydana gelen travma belirtileri rüyalar yoluyla anlaşılır mı?

2. Gudrun Pausewang'ın Biyografisi ve Yazınsal Eğilimi

Resmi adı Gudrun Wilcke (Kubátová 2016: 11) olan Pausewang'ın 3 Mart 2008'deki 80. doğum günü dolayısıyla Fulda Uygulamalı Bilimler Yüksekokulu tarafından yayımlanan “*Weg vom Ich- hin zum Wir*” *Gudrun Pausewang*¹ adlı yazıda yazarın biyografik özellikleri şu şekilde sıralanmaktadır: Ziraat mühendisi bir babanın altı çocuğundan en büyüğüdür. On beş yaşındayken, ikinci dünya savaşında babasını kaybettikten sonra ailesiyle birlikte Batı Almanya'ya kaçmak zorunda kalır. Wiesbaden'da tekrar okula gidip 1947 yılında liseden mezun olan yazar daha sonra öğretmenlik eğitimi alarak ilk ve ortaokullarda ders verir. 1956'dan itibaren Şili ve Venezüella'daki Alman okullarında çalışan Pausewang, bu süreçte tüm Amazon bölgesini görme şansını elde eder ve Ateş Toprakları, Peru, Bolivya, Kolombiya, Meksika, Orta ve Kuzey Amerika'yı gezer. 1963'te Almanya'ya geri dönerek Alman Dili ve Edebiyatı eğitimi alır. 1972'de Almanya'ya kesin dönüş yapan yazar, 1989'da emekli olana kadar öğretmen olarak çalışır. 1998 yılında Frankfurt am Main'daki Johann-Wolfgang von Goethe Üniversitesi'nde “Erich Kästner Jenerasyonunun Unutulmuş Genç Yazarları” başlıklı çalışmasıyla doktorasını tamamlar (Hochschule Fulda 2008: 4).²

Pausewang'ın çocuk ve gençler için yazmış olduğu eserlerde kendi deneyimleri, Güney Amerika'daki açlık, mülteci sorunu ve nükleer tehdit gibi konular göze çarpmaktadır. Dünya barışı ve sosyal adalet konularının yanı sıra Nasyonal Sosyalizm ve üçüncü Reich dönemi, yazarın ele aldığı konulardır (Hochschule Fulda 2008: 5). Pausewang, henüz on yedi yaşındayken Nazi işgalinden dolayı Doğu Bohemya'dan ailesiyle birlikte göç etmek zorunda kalmıştır (Pausewang 1980: 128). Yazarın bizzat kendisi de göçü tam ergenlik döneminde tecrübe ettiği için eserlerinde ele aldığı konular gerçek hayatından izler taşımaktadır.

1972'de Almanya'ya dönünce ilk çocuk kitabı olan *Hinterm Haus der Wassermann*'ı [Evin Arkasındaki Merman], ardından 1978'de ilk tarihsel çocuk ve gençlik kitabı olan *Auf einem langen Weg* [Uzun Bir Yolda] eserleri yayımlanır. Bir yıl sonra 1964'te, kardeşi Siegfried ile birlikte önceden ziyaret etmiş olduğu baba ocağı Rosinkawiese'ye bu defa oğlu ile gider. Annesi Elfriede ile birlikte Rosinkawiese'deki anılarını ve savaş yıllarını üçleme olarak yayımlar. Yetişkinler için ele aldığı bu

¹ Hochschul- und Landesbibliothek "Weg vom Ich - hin zum Wir" Gudrun Pausewang. https://fuldok.hs-fulda.de/opus4/frontdoor/deliver/index/docId/130/file/Weg_vom_Ich_Ausstellungsfuehrer.pdf (Erişim: 02.10.2023).

² Gudrun Pausewang'ın biyografisine dair “Weg vom Ich – hin zum Wir” [Benden Bize] isimli kaynaktan alınan bilgiler makale yazarı tarafından çevrilmiştir.

üçlemede Südet Bölgesi'ndeki savaş öncesi, savaş zamanı ve sonrası dönemi otobiyografik bir üslupla işlemiştir (Kelm 2006: 127 vd.).

Stüben'e (2001: 165) göre 1945/46 yıllarında birçok Südet Almanı, özellikle kadınlar ve çocuklar, Bohemya'dan kaçmak zorunda kalmıştır. Pausewang ailesinin altı çocuğu da söz konusu kaçış sürecinde hayatta kalabilmiş olsalar da kamplara götürülen birçok çocuğun ölüm yürüyüşünü, yetersiz gıda sorununu ya da salgın hastalıkları yenemediğinden haberdardırlar. Bu süreçte henüz çocuk sayılabilecek olan yazarın yaşadıkları karşısında kardeşlerine kıyasla oradaki son yıllarını daha bilinçli geçirdiği ve geçmişini eleştirel bir biçimde incelemek için gerekli şartlara sahip olduğu annesi tarafından *Rosinkawiese Alternatives Leben in den zwanziger Jahren* (1983) isimli kitapta dile getirilir (Pausewang 1983: 128). Annesi Elfriede her ne kadar kızının o döneme karşı tutumlarının eleştirel ve bilinçli olduğunu söylese de yazarın o zamanki yaşının çocukluktan ergenliğe geçiş aşamasında olduğu gerçeği de göz ardı edilemez. Bu noktada yaşanan kayıpların çocuk, ergen ve yetişkinlerin psikolojik durumlarında ne gibi etkiler yarattığı detaylı olarak incelenmelidir. Bu çalışmanın öncelikli amacı bu olmadığı için söz konusu durumun başka çalışmalara konu olabileceği gerçeği bir tarafa bırakılarak, Pausewang'ın zorlukların içinden gelen bir yazar olarak yaşadıkları karşısındaki bilinçli tutumun eserlerindeki yansımalarına odaklanılmıştır.

3. *Alptrraum* (Kâbus)³ Öyküsüne dair

Gudrun Pausewang'ın *Kâbus* adlı kısa öyküsünde göç ve göçün olumsuz etkileri ev sahibi ülke çocuklarından biri olan Nina'nın bakış açısıyla dile getirilmiştir. Öykü birinci tekil kişi bakış açısıyla ele alınmıştır. Baş figür Nina, evinden ayrılan göçmenlerin durumunu içselleştirdiği için kâbus görmektedir. Nina, her gün okula giderken gördüğü duvarlarda göçmenlere yönelik düşmanca yazıları, çevresindeki insanların göçmenler hakkındaki olumsuz yorumlarını ve okul ortamında göçmen çocukların diğer çocuklar tarafından zorbalığa maruz kalmasını fazlasıyla içselleştirmiştir.⁴ Söz konusu olayların onun üzerindeki etkileri ise gördüğü kâbus sırasında ortaya çıkar.

Öyküde Nina'nın gördüğü kâbusu göç, travma ve çocuk bağlamında ele alabilmek için öncelikle rüya, travma ve kabus kavramlarının içerdiği anlamlara bakmakta fayda vardır.

İmamoğlu'na (2010: 21) göre rüyalar, insan hayatının derinliklerini ve sırlarını yansıtan önemli psikolojik verilerdir ve doğru bir şekilde tanımlanıp yorumlanabilmesi durumunda kişilerin ne olmak istediklerine ve ne olduklarına dair veriler sunmaktadır. Bu noktada, kişinin geçmiş yaşantısından izler taşıdığını ve gelecek için nasıl bir

³ Kâbus göçmenlik yaşamının değişmez yansımalarından biridir. Türk işçi göçmenleri de popüler müzik ürünlerinde Almanya'yı kötü bir rüya olarak değerlendirirler (bkz. Öztürk 2001: 190 vd.)

⁴ Mülteci çocukların akran zorbalığına maruz kalması ile ilgili olarak bkz. Öztürk / Yeşilyurt 2021: 188-199.

beklenti veya umut içinde olduğunu görmek açısından önemlidir. Geçmişte kişiyi en çok etkileyen olaylar veya arzu edilen durumlar rüyalarda yinelenmektedir.

Pössiger'e (1974: 13) göre, Sigmund Freud rüyayı insan ruhunu anlamak için gerekli olan en ideal yol yani "via regia" (Königsweg) kraliyet yolu olarak tabir eder. Freud, ilk başlarda bilinçdışını araştırmanın güvenilir bir yolunu ararken rüyaların genel kişiliğin bir anahtarı olduğunu keşfeder. Ona göre görünüşte anlamsız rüya malzemeleri, rastgele uyarıcı ve algılar etkiliymiş gibi olsa da bir bütün olarak bakıldığında rüyalar asla tesadüf değildir, bilâkis her zaman rüyayı görenin bilgilendirici bireysel ürünüdür.

Rüyaların temel işlevlerinden biri uyanıklık durumunda çözüme ulaştırılamayan sorunlar üzerinde şuurlaltının çalışmasına izin vermesidir. Şuurlaltının söz konusu çalışma zamanı olmasa insanlar ağır zihinsel gerilim ve sorunlar yaşayabilir. Kişilerin zor bir olay yaşadktan veya zor bir zaman geçirdikten sonra yoğun bir şekilde uykuya ihtiyaç duyuyor olması şuurlaltının karşılaştığı sorunla başa çıkması için gerekli bir zaman gereksiniminden kaynaklanır (İmamoğlu 2010: 22). Bu bakımdan rüyalar gerçek hayatta karşılaşmış olduğu sorunu çözmede zorlanan veya yetersiz kalan bireyin zihinsel anlamda kendini daha büyük sorunlardan korumak için farkında olmadan sığındığı ruhsal kuytu bir alandır.

Pössiger'e (1974: 13) göre Freud'dan sonra *Wilhelm Stekel*, *Alfred Adler* ve *Karl Gustav Jung* gibi isimlerin yanı sıra bazı Amerikan ve Rus psikologlar rüyayı çeşitli şekillerde ele alarak incelemişlerdir. Hepsinin de mutabık olduğu nokta ise rüyanın psikolojik yaşantının düzenlenmesinde önemli bir rol oynadığıdır. Rüya, bilinçli veya bilinçsiz istek ve umutların güvenli boşalmasını sağlamakta; bir yandan üstesinden gelinememiş etkileri işlerken diğer yandan da gerilimleri dengeleyip çatışmaları etkisiz hale getirmektedir. Ayrıca sevinç ve korkulara bir çıkış yolu açmakta ve giderek artan fiziksel ve psişik sorun ve tehlikelere de işaret etmektedir. Rüyalarda zihinsel denge sağlanamadığında ise kâbuslar ve sürekli tekrarlanan rüyalar meydana gelmektedir.

Günlük hayatta karşılaşılan ve çözüme ulaştırılamayan her türlü sorun hafızanın derinliklerinde izler bırakır. İnsanın üzüldüğü ya da başa çıkmak istediği her ne var ise uyku esnasında iyi veya kötü rüyalar olarak tezahür eder. Kötü rüyalar olarak nitelendirilen kâbusların görülmesindeki en temel neden ise geçmişte yaşanan kötü olaylar sonrası kişilerde derin izler bırakan travmalardır.

Travma kavramı Yunanca "yara" anlamına gelmektedir (Flory 2017: 11; Kleina 2018: 260). Ruhsal yaralar bırakmasından dolayı insanlar için ciddi psişik sonuçları olabilecek şiddet deneyimlerini içermektedir. Ancak bu travmatik durumlar süre, sıklık ve tetikleyiciye göre farklılık göstermektedir (Flory 2017: 11).

Homer'e (2013: 116 vd.) göre tıpta her türlü kesik ya da yara anlamına gelen travma kavramı psikanalizde genellikle *psişik* bir olaydır. Psişik travma, öznenin dışsal uyarıcıları anlamaya ve onlara hükmetme konusundaki yetersizliklerin karşılaşmasına dayanır. Söz konusu karşılaşmalar öznenin cinsellikle zamanından önce tanışmış olmasından ve olup bitenlere anlam verememesinden ileri gelir. Öznenin anlamlandıramadığı bu olay bilinçdışına itilerek daha sonra yaşamında ortaya çıkacak

şekilde bir yara oluşturur. Erken yaşlarda göç ile karşılaşan çocuk söz konusu durumu yetişkinler gibi idrak edememektedir. Bilinçdışına itilen ve onda yara (travma) oluşturan durum ise kavrayamadığı ya da imgesel bir deneyim yaşadığı ilk sahneyle bağlantılıdır.

Bauman'a (2018: 2) göre travma, insanları derin umutsuzluğa sürükleyen bir olayın hayatı tehdit edici ve yıkıcı boyutlara ulaşması durumunda ortaya çıkar. Kişi bu olayı bizzat kendisi tecrübe etmiş olabileceği gibi ona sadece tanık olmuş da olabilir. Söz konusu olayın derinliği ve etkisi altında savunma sistemleri aşırı derecede zorlanır ve vücut korumasız hale gelerek aktif bir davranış sergileyemez. Mağdurlar sık sık dissosiyasyondan (kişilik bölünmesi) bahsederler. Yaşanılan olaya dayanabilmek ya da onun üstesinden gelebilmek için duyuşsal uyarıların gizlenmesi de söz konusu bölünme halleri arasındadır. Hatta bazen kendi bedeninin dışına çıkma gibi bir duyarsızlaşma da söz konusudur. Bu durumda kişi kendini yaşanılanlar karşısında pasif bir gözlemci gibi hisseder.

Göç, kayıpları ve kazançları beraberinde getirmekte; çocuk veya ergenler yurdundan, yani alışık olduğu yerden başka bir yere gitmek zorunda kaldıklarında içsel ve dışsal karmaşalarını birleştirmektedirler. Anayurtlarından ayrılıp başka bir yere gitmek zorunda kalan ergenler aynı zamanda çocukluklarını da terk etmek zorunda kalmaktadırlar (Volkan 2017: 89 vd.). Söz konusu durum çocuk veya gençlerde yetişkinlerde olduğundan farklı izler bırakmaktadır. Buldukları ortamı terk etmeye veya ondan sonraki sürece yönelik en ufak fikri olmayan küçük yaştaki bireyler yaşanılan belirsizlikler karşısında endişeye kapılır. Yetişkinlere kıyasla gerçekliğin henüz tam olarak farkında olmayacak yaş diliminde olan söz konusu çocuk ve gençler bu durumla başa çıkabilmek için çeşitli başa çıkma mekanizmalarına sığınabilirler. Eserdeki başkahraman Nina ve abisi üzerinden farklı yaş grubundaki çocuk ve ergen gençlerin söz konusu veya benzeri durumlarda verebilecekleri tepkiler gösterilmeye çalışılmıştır.

4. Nina'nın kâbusuna dair

Öykü çocuk figür Nina'nın yakın zamanda gördüğü bir rüyayı anlatmasıyla başlar. Rüyasında etrafındaki siyahi insanların çokluğundan ve orada yaşayan tek beyaz tenlilerin kendisi ve ailesi olduğu gerçeğinden yola çıkarak bir Afrika ülkesinde olduğuna kanaat getiren Nina, aslında böyle bir rüyanın çok da özel bir şey olmayacağını ve anlatmaya bile değmediğini söyler, çünkü sık sık bu tarz rüyalar görmekte; kendini Eskimolar, Kızılderililer ya da Çinliler arasında heyecan verici maceralar yaşarken bulmaktadır (Pausewang 1993: [1]⁵). Nina'nın daha önceki rüyalarının anlatılmaya bile değmeyeceği vurgusu onların önemsizliğinden değil; macera romanları veya çizgi filmleriyle büyüyen hemen her çocuğun o yaşlarda görebileceği türden rüyalar olmasındandır.

⁵ Pausewang, Gudrun (1993). *Der Alptraum. In: Silvia Berthold. Texte dagegen*. Weinheim: Beltz Verlag. Unter: <http://www.hsghrm.musin.de/WordPress/wp-content/uploads/2014/03/Alptraum.pdf>

Nina, rüyasında Almanya'yı terk etme nedenlerini tam olarak bilmiyor gibi görünse de başka bir ülkeden sığınma talep etmek zorunda kalan insanların gerekçelerini az çok sıralamaktadır. “Niçin Almanya'dan kaçmak zorundaydık, bilmiyorum. Savaş? Açlık? İkinci bir Hitler devri? Her neyse kaçıyorduk ve siyahların ülkesinde sığınma talep ediyorduk. Çok net biliyordum ki bizler talep edenlerdik.”⁶ (Pausewang 1993: [1]). Yukarıdaki ifadelerden anlaşıldığı üzere Nina, yaşının küçüklüğü nedeniyle yaşananlara her ne kadar anlam veremese de *savaş, açlık* veya *ikinci bir Hitler devri* vurgularıyla söz konusu döneme ve zorluklarına aşina olduğunu göstermektedir.

Göç edilen ülkede her ne kadar mülteci, sığınmacı ya da göçmen olarak anılıp, toplumsal hayatın nispeten dışında kalsalar da ya da içinde buldukları maddi imkânsızlıklar yüzünden kasıtlı veya kasıtsız bir şekilde dışlanmışlık yaşasalar bile söz konusu insanlar aslında geldikleri ülkelerde ekonomik anlamda belirli bir yaşam standardına sahiptirler. Daha iyi bir yaşam umuduyla gelmiş oldukları ya da gelmek zorunda bırakıldıkları ülkelerde içine düştükleri ekonomik darlık, henüz dilini bile ya tam olarak ya da hiç bilmedikleri ülkede çeşitli sorunlarla karşılaşmalarına neden olmaktadır. Öyküde Nina, annesinin postanede pul alırken söz konusu ülkenin paralarına yabancı olduğu için para birimini anlamaya çalıştığı sırada gişe memuru tarafından çocuk gibi azarlanmasından bahsederken aslında kendi ülkesinde her gün gördüğü siyah insanların durumunu net bir şekilde gözler önüne sermektedir. Öykü boyunca gördüğü rüyadaki detaylar Nina'nın bir çocuk olarak, kendi ülkesindeki yabancıların çektikleri sıkıntıları ve belki de yetişkinlerin farkına varmadıkları ya da dikkate değer bulup gözleme isteği bile duymadıkları durumları çocuk masumiyeti ile içselleştirip aktarmaktadır.

Göçmen grupların içinde bulunduğu ekonomik sıkıntılar aynı zamanda sosyal sorunlara da yol açmaktadır. Yeni girdikleri ortamlarda dışlanmaları⁷ veya hırsızlık potansiyeli yüksek gruplar olarak görülmeleri bunlardan bazılarıdır. “Mağazalara girdiğimizde, sanki kasayı soymaktan ya da en azından gizlice raflardaki çeşitli şeyleri yürütmekten başka bir niyetimiz olmadığı deyim yerindeyse apaçık ortadaymış gibi” (Pausewang 1993 [1]) diyen Nina mültecilere/ göçmenlere yönelik toplumsal önyargıyı bir kez daha gözler önüne sermektedir.

Mültecilerin/ göçmenlerin barınma sıkıntıları da hem yerli halk hem de göçmen halk için büyük bir sorun oluşturmaktadır. Konut kiralalarını ödemede sıkıntı çektikleri için başka göçmenlerle bir araya gelerek aynı evi paylaşmaya başlayan aileler, çeşitli sorunlarla baş etmek zorunda kalmaktadırlar. Kiralamada isteksiz davranan yerli halk, fiyatları olması gerektiğinden daha yüksek tutarak evlerini göçmenlerin kiralamalarına engel olurken; bu işte kar gütmeye niyetinde olan bir grup da düşük ücretle, yaşam koşulları sağlık ve güvenlik açısından uygun olmayan evleri göçmenlere kiralamaktadır. Maddi sebeplerden dolayı barınma sıkıntısı yaşayan göçmenler bir evi başkalarıyla paylaşabiliyor olmanın hüzünlü sevincini yaşamaktadırlar.

⁶ Bu ve takip eden bölümde öykü içi alıntıların çevirisi tarafımdan yapılmıştır.

⁷ Göçmen çocukların baskın kültür ortamında dışlanmalarıyla ilgili olarak bkz. Öztürk / Yeşilyurt 2021: 77-91.

Allah'tan biz hala şanslıydık. Sadece iki küçük oda ve bir mutfaktan ibaretti ama hiç yoktan iyiydi. Banyoyu başka bir aileyle paylaşmak zorundaydık. Aynı evde İtalyanlar, Fransızlar, İngilizler ve Polonyalılar yaşıyordu. Ve evin duvarında, penceremizin hemen altında büyük harflerle şöyle yazıyordu: YABANCILAR DIŞARI! ve altında da: KAHROLASI BEYAZLAR! (Pausewang 1993: [1])

Göçmen çocukların okul hallerini⁸ de öyküde Nina ve abisinin okul deneyimlerinden net bir şekilde görmek mümkündür. Çocukların yaş gruplarına göre okullarda karşılaştıkları sorunlar değişiklik göstermektedir. Özellikle büyük yaş grubundaki çocuklar okullarda daha fazla ayrımcılığa uğramaktadır. “Michael gibi ben de orada okula gittim. O daha okulun ilk gününde tamamen çamura bulanmış ve kolları yırtılmış halde eve geldi: Siyahlar onu okul bahçesinde dövmüşlerdi. On dört yaşında, büyük ve güçlü; ama çok fazla kişiye karşı koyamadı. Öfkeden kuduruyordu.” (Pausewang 1993: 1). On dört yaşındaki abisi, Nina kadar şanslı değildir; okuldaki diğer çocuklar tarafından kabul görmez. Söz konusu durum, kendini aşağılanmış ve çaresiz hisseden Michael’de üzüntüden ziyade büyük bir öfke yaratır.

Nina ise abisine kıyasla daha şanslıdır. Siyahî sıra arkadaşı tarafından koşulsuz bir sevgi ile karşılanan Nina’nın yaşadıkları, farklı yaş gruplarında önyargı, kabul veya reddetme olgularının değişiklik gösterdiğinin açık bir göstergesi niteliğindedir. Abisinin durumunu ile kıyasladığında kendini şanslı görür. Okulda yanına oturduğu kız ona karşı sevimli davranmış, teneffüste onunla oynamış ve anlamadığı her şeyi tek tek açıklamıştır. Bu bakımdan Nina kendini çok mutlu hissetmektedir (krş. Pausewang 1993: 1).

Evlerinden bir anda sebepsiz yere kaçmak zorunda kalan göçmenlerin acısı Nina’nın rüyasında vücut bulmuştur. Nina’nın küllerin içinde kendini görüyor oluşu savaş zamanında yaşanan yıkıntılara ve yangınlara yapılan bir göndermedir. Yakılıp yıkılan yerlerin arasında insanların görebileceği tek şey küllerin griliğidir.

Ama gece evde uyurken pencerenin camı bir anda paramparça oldu, tam yatağımın üstünden, bir şey içeri uçtu, korkunç bir patlama oldu ve oda çoktan alevler içinde kalmıştı. Yatağım da. Kendim bile. Çığlık çılgıncaydım ve gerçekte hiç olmadığı kadar ağrım vardı. Annem babam ve Mihael'in “Nina, Nina” diye bağırdığını duyuyordum, ama çoktan yanıp kül olduğum için onlar bana yardım edemiyordu. (Pausewang 1993 [2])

Kahramanın kendisini ölmüş olarak ve alevlerin içinde daha da küçüldüğünü görmesi, içinde büyüyen değersizlik hissini ortaya çıkarmaktadır. Yaşanılan olumsuzluklara karşı koyamıyor oluşunun insan ruhunda oluşturduğu çaresizlik hissi ile kendini değersiz görmesi tahmin edilebilir bir durumdur.

Ve sonra öldüm. Bu bir rüya olduğu için kendimi bile görebiliyordum. Küllerin içinde küçücük ve siyah bir haldeydim, annem babam ağlıyordu. Ama Michael bağırdı: Bu berbat ülkede kalmak istemiyorum! (Pausewang 1993 [2])

Pausewang, gençlik çağlarının başlarında yaşamış olduğu kitlesel göç yüzünden farklı yaş gruplarının kayıplar karşısında verdiği tepkileri detaylı bir şekilde resmetmektedir. Çocuklarını kaybeden ailelerin acıları ve çaresizlikleri ise eserde “...annem babam

⁸ Göçmen çocukların okul sorunlarıyla ilgili olarak bkz. Öztürk / Canbolat 2021: 32 vd. ve 2022: 45 vd.

ağlıyordu” şeklinde dile getirilir. Anne-baba ağlamaktan başka bir tepki gösteremez rüyasında. Buna karşın on dört yaşında olan abisi Michael, söz konusu berbat ülkede kalmayı reddetmekte, yaşanan duruma karşı tepkisini daha sesli dile getirmektedir. Bu noktada yine Pausewang’ın Bohemya’dan göç ettiklerinde henüz on yedi yaşında olduğu gerçeği akla gelmektedir. Bu noktada söz konusu yaş aralığındaki ergen gençlerin kayıplar karşısında verdikleri tepkilerden birinin de reddetme olabileceğini göstermektedir. Yaşanılanları sindiremeyen ergen bireyler şiddetli bir şekilde olayları reddetme yolunu tercih eder.

Dışarıda, isten siyahlaşmış evin önünde bir sürü insan vardı. Bazıları benim uyuduğum pencerenin altına çiçekler koyuyordu. Diğerlerinin şöyle dediğini duyuyordum: “Biz yabancılara karşı değiliz, ama güç bela kazandığımız paradan onlara vereceğimiz sonucuna nasıl varıyoruz? Tembeller için bir masal ülkesi değiliz ki? Umarım yakında bunu anlarlar. Yoksa böyle bir şey artık olmaz. Herkes tabi ki kendi ülkesine ait...” (Pausewang 1993 [2])

Rüyasında uyuduğu pencerenin altına çiçekler koyan insanlar aslında kaybedilen göçmenler ile empati kurabilen kişilere bir göndermedir. Rüyasında bir göçmen çocuğu olan Nina aslında kendi ülkesindeki yabancılara karşı aşırı bir empatik yaklaşım içerisindedir. Çevresinde göçmenlere karşı olan ve önyargı ile yaklaşan insanlar olduğu kadar onlarla empati kurabilen ama buna rağmen yine de her ülkenin vatandaşının kendi toprağına ait olduğunu ilk fırsatta dile getiren kişilerin de olduğu bir gerçektir.

Uykusundan çığlık atarak uyanan Nina, annesine rüyasında birinin kendisini yaktığını söyleyince annesi böyle bir şeyi kimsenin yapmayacağı konusunda onu ikna etmeye çalışır. Böyle korkunç şeyleri kimsenin yapmayacağını ve herkesin onu çok sevdiğini söyler (krş. Pausewang 1993 [2]). Annesi panjurları açtığında aydınlanan odasının aslında rüyasında görmüş olduğu ev kadar büyük olduğunu fark eder. Pencereden dışarı bakınca abisi Michael’in bahçede koştuğunu görür ve evin içindeki kahve kokusunu içine çeker. Bu noktada uykusundan tamamen uyanmış olan Nina için aslında korkulacak bir durum yok gibi görünmektedir. İçinde kendisiyle birlikte her şeyin yandığı evin yerinde şu anda huzurlu bir yuva bulunmaktadır. Değişmeyen tek şey ise yabancılara karşı olan düşmanlık söylemleridir. “*Ama okula giderken önünden geçtiğim sığınmacı evinin duvarında şu vardı: YABANCILAR DIŞARI! ve SİY AHLAR, Def OLUN!*” (Pausewang 1993 [2]). Gudrun Pausewang, eserin yazarı olarak bir yandan göç olgusunun henüz küçük yaşlardayken hafızasında bırakmış olduğu izleri okuyucuya yansıtırken diğer yandan da kahramanı Nina aracılığıyla ev sahibi ülke çocuklarının göçmenlere bakışını gözler önüne sermeye çalışmıştır.

5. Sonuç

Göç öncesi, süreci ve sonrası dönemlerde insanlar çeşitli sorunlarla başa çıkmak zorunda kalmaktadırlar. Bu sorunlar sadece göç veren ülkelerin insanları için değil aynı zamanda göç alan ülkelerin insanları üzerinde de farklı etkiler yaratmaktadır. Toplumun dışına itilme, ekonomik zorluklar, barınma koşullarındaki yetersizlikler, özellikle kadın ve çocukların göç sürecinde yaşadığı zorluklar bu sorunların başında gelmektedir.

Göçmenler, hangi ülkeden veya hangi ekonomik, kültürel veya sosyal çevrelerden geldiklerine bakılmaksızın gittikleri yerlerde hırsızlık potansiyeli yüksek gruplar olarak görülmektedir.

Barınma ihtiyaçları bağlamında maddi imkânsızlıklar yüzünden yetersiz koşullar içinde başkalarıyla aynı evleri paylaşmak zorunda kalan göçmenler sağlık ve güvenlik başta olmak üzere çeşitli sorunlarla karşılaşmaktadırlar. Yerli halk üzerindeki etkisi ise haksız ekonomik rekabet ortamlarının oluşumuna zemin hazırlamaktadır. Ekonomik anlamda yetersiz olan göçmenler yerleştikleri yerlerde genellikle kötü koşullarda yaşamaya başlar ve yerli halkın yapmadığı işleri daha ucuz ücretler karşılığında üstlenirler. Kendi iş imkânlarının ellerinden gittiğini düşünen yerli halkta göçmenlere karşı düşmanlık hisleri gelişir ve zamanla toplumda sürtüşmeler ortaya çıkar.

Göçmenlerin karşılaştıkları sorunların en önemlilerinden bir diğeri de çocuklarının okul ortamında yaşamış oldukları zorbalık, ayrımcılık vb. durumlardır. Terk etmek zorunda kaldıkları yerlerde büyük kayıplar yaşamış olan çocuk ve ergen gençler yeni yaşam alanlarında da akranları tarafından kabul görmediklerinde tepkilerini çeşitli şekillerde gösterebilmektedirler. Söz konusu tepkiler yaş gruplarına, kişilik özelliklerine veya yaşadıkları çevre vb. koşullara göre değişiklik göstermekte ve genel anlamda geldikleri ülkeye karşı büyük bir öfke ya da kendini dışlanmış hissedip sosyal hayata katılmama şeklinde tezahür edebilmektedir.

Göç olayı özellikle küçük yaş grubu çocuklarda kalıcı izler bırakabilmekte, onlarda travmaların oluşmasına neden olabilmektedir. Yunanca yara anlamına gelen travma sözcüğü, günlük hayatta karşılaşılan her türlü sorunun hafızanın derinliklerinde bıraktığı iz/ler olarak tanımlanmaktadır. Travmalar kişilerin yaşadıkları ama anlam veremedikleri ilk deneyimlerle bağlantılıdır; bu noktada ilk defa göçü tecrübe eden çocuk ve gençlerde travma vakalarının yaşanması doğal ve yaygın durumlardır.

İnsanda geri plana itilmiş, baskılanmış veya çözüme kavuşmamış istek, duygu veya sorunların güvenli bir şekilde boşalmasını sağlamak rüyalar sayesinde olmaktadır. Söz konusu zihinsel boşalım sürecinde denge sağlanamaz ise kâbuslar ve sürekli tekrarlanan rahatsız edici rüyalar ortaya çıkmaktadır.

İnsan hayatındaki her kötü deneyimin travmaya neden olduğunu söylemek doğru değildir. Travma, kişinin bilinçli veya bilinçsiz bir şekilde derin bir umutsuzluk yaşadığı, hayatını tehdit altında hissettiği durumlarda ortaya çıkar. Travmaya neden olan olayları kişi bizzat yaşamış olabileceği gibi çevresindeki kişilerin deneyimlerinden de etkilenerek tecrübe edebilir. Zorunlu göç dönemlerinde insanların bu türden travmaları yaşamaları olasıdır.

Kendisi de savaş mağduru olan Pausewang, göçmen sorunlarını yakından tanıdığı için eserinde farklı yaş grubundaki çocukların benzeri durumlarda nasıl tepkiler verebileceğini kahraman Nina'nın kâbusu ile gözler önüne sermektedir. Yazar henüz çocuk sayılabilecek yaşlardayken tecrübe etmek zorunda kaldığı zorunlu göçü ev sahibi bir ülke çocuğunun bakış açısıyla işlemiştir.

Kaynakça

Adıgüzel, Yusuf / Tekgöz, Nursen (2020): *Göç. Kent Çalışmalarına Giriş. Kır, Kent ve Göç Sosyolojisi*. Ed. Murat Şentürk ve Yusuf Adıgüzel. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.

Batista, Elizabeth / Wiese, Pinto (2010): Culture and Migration: Psychological Trauma in Children and Adolescents. *Traumatology* 16 (4), 142-152.

Baumann, Renato (2018): Informationsbroschüre zu traumatisierten geflüchteten Kindern und Jugendlichen. Informationen zu Trauma, Traumafolgestörungen und möglichen Traumatherapiemethoden.

file:///C:/Users/halim/Downloads/Informationsbrosch%C3%BCre%20zu%20traumatisierten%20gefl%C3%BChteten%20Kindern%20und%20Jugendlichen%20von%20Renato%20Baumann%20(2).pdf (Erişim: 06.05.2024)

Flory, Lea (2017): *Traumasesibler und empowernder Umgang mit Geflüchteten. Ein Praxisleitfaden*. Hg. v. Bundesweite Arbeitsgemeinschaft der Psychosozialen Zentren für Flüchtlinge und Folteropfer-BAFF e.V.

Günyüz, Melike (2022): *Çocuk Edebiyatı Okumaları. Kök Metinler, Metinlerarası İlişkiler, Karşılaştırmalı Okumalar*. İstanbul: Erdem Yayınları.

Homer, Sean (2013): *Jacques Lacan*. Abdurrahman Aydın (çev.). Ankara: Phoenix Yayınevi.

İmamoğlu, Abdulvahit (2010): *Bazı Psikanalistlere Göre Rüyanın İnsan hayatındaki Rolü*. Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, Cilt: XII, Sayı: 22 (2010/2), 21-47.

Kelm, Heike (2006): *Autobiographische Spuren im Narrativ ausgewählter deutscher Kinder- und Jugendbuchautoren der Kriegs- und Nachkriegsgeneration - Eine qualitative Studie* – Inaugural-Dissertation zur Erlangung des Doktorgrades der Philosophischen Fakultät der Westfälischen Wilhelms - Universität zu Münster.

Kleina, Wibke (2018): Krieg, Flucht und Ankunft als traumatische Erlebnisse im Kindes- und Jugendalter. Pädagogische Rundschau. 72. Jahrgang, 259-276. DOI <https://doi.org/103726/PR022018.0017>
<https://www.phsg.ch/sites/default/files/download/2022/Kleina%20%282018%29.%20Flucht-Trauma.pdf> (Erişim: 06.05.2024).

Kubátová, Milena (2016): *Es war schmerzlich, mein Zuhause zu verlassen - literarische Auseinandersetzung mit Kindheitserinnerungen der Autorinnen G. Pausewang, I. Heyne und A. Schwarz in ihren Jugendromanen und Applikation einer Lektüre im Unterricht*. Disertační práce. Masarykova univerzita Filozofická fakulta Ústav germanistiky, nordistiky a nederlandistiky.

Özdemir, Aysel / Budak, Funda (2017): Göçün Çocuk Ruh Sağlığı Üzerine Etkileri | Effects of Migration on Children's Mental Health. *KADEM Kadın Araştırmaları Dergisi*. Cilt 3, Sayı 2, 212-223.

Öztürk, Ali Osman / Canbolat, Derya (2021): Almanya Türkülerine Yansıyan Dil ve Eğitim Sorunları. Balcı, Tahir / Öztürk, Ali Osman / Aksöz, Munise (Ed.): *Schriften zur Sprache und Literatur V..* Konya: Çizgi Kitabevi, 27-46.

Öztürk, Ali Osman / Canbolat, Derya (2022): Reflexion von Bildungs- und Sprachproblemen in den türkischen Gastarbeiterliedern in Deutschland. Codarcea, Emilia / Dressel, Manuela / Schneider, Thomas (Hgg.): *Macht der Sprache in der deutschen Kultur und Literatur Ostmittel- und Südosteuropas. Tendenzen – Verflechtungen – Wechselwirkungen*. Klausenburger Beiträge zur Germanistik, Bd. XI, 37-62.

Öztürk, Ali Osman / Yeşilyurt, Halime (2021): Onjali Q. Raúf'un "Arka Sıradaki Çocuk" Adlı Eseri Örneğinde Okullarda Mülteci Çocuklara Yönelik Akran Zorbalığı. *The Different Approaches of Academic Disciplines to the Phenomenon of Migration I*, Ankara: Bilgin Kültür Sanat Yayın, 188-199.

Öztürk, Ali Osman / Yeşilyurt, Halime (2022): Die Kinderfiguren als Außenseiter im Werk „Die grauen und die grünen Felder“ von Ursula Wölfel. Beníšková, Bianca (Ed.): *Interkulturalität in Sprache, Literatur und Bildung*, 5/ 2022. *Rezensierte Beiträge der internationalen Konferenz Interkulturelle und transkulturelle Dimension im linguistischen, kulturellen und historischen Kontext 2021* 7. – 9. Oktober 2021, Pardubice: Univerzita Pardubice, 77-91.

Öztürk, Ali Osman (2001): *Alamanya Türküleri. Türk Göçmen Edebiyatının Sözlü/Öncü Kolu*. Ankara: Kültür Bakanlığı.

Pausewang, Gudrun (1983): *Rosinkawiese Alternatives Leben in den zwanziger Jahren*. Ungekürzte Ausgabe. München: Deutscher Taschenbuch Verlag.

Pausewang, Gudrun (1993): *Der Alptraum*. Silvia Bartholl. Texte dagegen. Weinheim: Beltz Verlag. Unter: <http://www.hsghrm.musin.de/WordPress/wp-content/uploads/2014/03/Alptraum.pdf> (Erişim: 18.04.2024).

Pösiger, von Günter (1974): *Traumbuch Traumsymbole und ihre Deutung- Psychologie des Träumens*. München: Humboldt-Taschenbuchverlag.

Stüben, Jens (2001): „Flüchtlingskinder“ 1945 Flucht, Vertreibung und Internierung von Kindern und Jugendlichen in deutschsprachigen Autobiographien und autobiographischen Romanen. *Kinder auf der Flucht Kinder- und Jugendliteratur zu einem globalen Thema im 20. Jahrhundert*. Hg. v. Michael Fritsche, 157-175.

Şimşek, Rıdvan (2018): Göç Kuramları. Şimşek, Rıdvan (Ed.): *Göç Sosyolojisi Farklı Boyutlarıyla Göç*. Ankara: Akademisyen Kitabevi, 15-48.

Volkan, D. Vamık (2017): *Göçmenler ve Mülteciler Travma, Sürekli Yas, Önyargı ve Sınır Psikolojisi*. 1. Baskı. Ankara: Pusula Yayınevi.